

Kraniometrická variabilita prehistorických populací z oblasti Údolí Nilu

Přestože jsou migrace a hledání původu či vývoje obyvatelstva stále častěji předmětem především populační genetiky, morfologie lebky je nadále považována za vhodný zdroj informací o lidské variabilitě a často slouží k nalezení rozdílů či shodných znaků mezi populacemi. Cílem diplomové práce bylo sledování morfologické podobnosti lebek z oblasti Nilu, ve které docházelo k populačním změnám obyvatel starověkého Egypta a s ním sousedící Núbie. Předmětem studia jsou dvě prehistorické populace pocházející z lokality Mirgissa a z pohřebiště Wadi Qitna, Kalabsha South. Mezi oběma populacemi jsme očekávali morfologickou rozdílnost odpovídající časové a geografické vzdálenosti zkoumaných souborů.

Sběr dat (3D souřadnice kraniometrických bodů obou sledovaných souborů) Marie Chvojková dokončila velmi brzy, ačkoliv vyžadoval teoretickou a praktickou přípravu a byl podmíněn pracovní cestou do Bordeaux, kdy byla jedna ze sérií deponována. Také metodika geometrické morfometrie byla pro diplomantku nová vzhledem k jejímu předchozímu bakalářskému studiu na jiné fakultě. Morfometrická metodologie jí však očividně bavila, sama vyhledávala konzultace v dané problematice a společně s kolegou RNDr. V. Krajíčkem například hledali nové přístupy pro vyřešení problému absence dat díky horší zachovalosti některých z lebek. Na druhou stranu, teoretická část práce vznikala s velkým zpožděním a její sepsování týkající se variability lebek činilo diplomantce poněkud větší potíže. Ačkoliv zde postrádám hlubší propracovanost a souvislosti časové a geografické proměnlivosti lebky člověka (o sexuálně dimorfických znacích nemluvě), jejich mělčí zpracování je vyvážené snad až příliš podrobnou statí týkající se historických a geografických souvislostí v povodí Nilu.

Diplomová práce je standardně členěna do 10 kapitol a seznamu použité literatury (přibližně 120 citací). Text je doplněn názornými obrázky, správně popsány grafy a přehlednými tabulkami. Jako nadbytečné, v jistém smyslu až zavádějící, považuji grafy TPS, kde bývá zvykem vybrat jeden objekt jako vzor a druhý jako objekt srovnávaný, nikoli pořadí prohodit a dívat se na tytéž změny, ale opačné, najednou. V každém případě je dokumentace na vysoké úrovni a nutno ocenit pracnost její přípravy.

Kapitoly materiál a metody jsou vypracovány pečlivě a vyčerpávajícím způsobem včetně bohaté obrazové dokumentace ilustrující např. výběr landmarků včetně jednotlivých

zkoumaných morfologických částí lebky (obličej, střední část obličeje, klenba a baze lební. Data byla získána pomocí přístroje Microscribe G2X a dále zpracována v programech PAST a Morphologika2 za využití metod multivariační statistiky (PCA, Hottelingův test, TPS, ...). Pro detailní analýzu tvarových změn mandibuly bylo využito metod geometrické morfometrie.

Kapitola Výsledky je dobře strukturovaná, obsahuje i podkapitoly, které myšlenkový sled celé rozsáhlé kapitoly vysvětlují. Množství podkapitol a výsledků je ale tak rozsáhlé, že se v tom místy zvláště nezasvěcený čtenář hůře orientuje. V komentáři k výsledkům jsem nezaznamenala významnější nedostatky. Pokud bych přece jen měla cosi vytknout, obrazová dokumentace zde převažuje nad komentářem, což v obdobně metodologických pracích bývá běžnější, některé grafy však komentovány nejsou, i když mají důležitou výpovědní hodnotu. Tabulky jsou místy nejednoznačně popsány – např. výsledky Hotellingova testu testující pohlavní dimorfismus jednotlivých populací. Co to znamená „srovnání variability průměrného tvaru lebek“ - viz nadpis kapitoly 8.2.1?

Diskuse je rozsáhlá, tudíž nutně strukturovaná (celkem 8 stran textu). Jelikož je kapitola hodnocení velmi složitá (jedná o mezipopulační srovnání s ohledem na pohlavní dimorfismus, tj. zvláště hodnoceny byly mužské, zvláště ženské lebky), jakási zhuštěná shrnutí jsou tu opravdu potřebná, i když mohou v některých místech vést k jakémusi zjednodušení. Diskuse kromě nich obsahuje také syntézu a srovnání vlastních výsledků s dostupnou literaturou.

V závěrech se potvrdily a byly doplněny původní předpoklady. Populace z lokality Mirgissa má převahu europoidních rysů v kontextu egyptského původu. Byly zde však nalezeny také sekundární núbijské stopy, například prognáthismus horní čelisti a to zejména u žen, který odráží stupeň integrace původních Núbijců. U populací z lokality Wadi Qitna a Kalabsha South se projevil převažující negroidní element. Pokud jde o srovnání lokalit Wadi Qitna a Kalabsha South, byly zjištěny signifikantní rozdíly, které mohou být odrazem předpokládaného vyššího sociálního statutu jedinců z Kalabsha South.

Závěr: Diplomová práce dosahuje velmi dobré úrovně. Je napsána srozumitelně, jasně a dobrým slohem. Většina kapitol (až na kapitolu výsledků) je pojata přehledně. Je patrné, že se autorka dané problematice pečlivě věnovala, metodiku geometrické morfometrie zvládla spolehlivě. Při statistickém zpracování ani při interpretaci výsledků jsem nezaznamenala vážnější nedostatky. **Práce tedy splnila zadané cíle a proto ji doporučuji k obhajobě s hodnocením velmi dobře.**

RNDr. Jana Velemínská, Ph.D.

